

Koleda je milým žebráním

Domácí muzicírování mizí. „Stále ale mám víru, že to lidé potřebují a potřebovat budou,“ říká v rozhovoru pro LN muzikolog Petr Daněk. Vánoce jsou tím pravým okamžikem, kdy člověk může hudbu provozovat, aniž by byl profesionál. Ideální příležitost skýtají koledy.

IVETA KRÍŽOVÁ

LN Když se řeknou Vánoce, hned se vybaví Rybova Česká mše vánoční. Čím je tak unikátní?

Je mimořádným evropským fenoménem v četnosti provedení. Hraje ji Česká filharmonie v Rudolfinu i amatérský sbor v malých kostelcích. Každý hudebník či zpěvák, který se zabývá vážnou hudbou, ji zná z paměti.

Rybovka je „hitem“ z pohledu všech aspektů, kterými měříme úspěšnost skladeb. Je to jednoduchá, interpretačně nenáročná skladba, všeobecně srozumitelná, neboť je složena na český text. Ono té kvalitní vánoční hudby je zároveň velmi málo. Existuje obrovské množství vánočních písní, které se různě nazývají, mají různý původ, ale rozsáhlejších děl s vánoční tematikou od respektovaných skladatelů, těch je pouze několik.

LN Čím to je?

Nejspíš příběhem, který Vánoce představují. Dojímá, máme ho rádi, těšíme se na jeho připomenutí, nemá však dramatickou a velký děj. Když to srovnáme s Velikonocemi, to je drama, které se odehrává týden. Velikonoční téma se dobře zhudebňuje. Kdežto Vánoce jsou spjaté s idylou, klidem, otevřeností, se stavem smíření, s nadějí a očekáváním, to se hudbou špatně dokresluje.

LN Kde se vlastně vzala koleda?

Trefně sedí definice, že jde o vánoční píseň slovanské Evropy. Ještě se k tomu řadí kulturní okruh Rumunska a částečně neslovanského Balkánu. Když se řekne koleda, každý slyší zvonky a představuje si zabalené dárky, ale během staletí se koledy zpívaly a říkaly nejen na Štědrý den, ale i u dalších svátků církevního roku. Známe mnoho koled souvisejících s velikonočním pondělním, ale pokud jde o dobu vánoční, koledou je myšlen především zpěv a deklamace textů spojených s narozením Ježíše Krista.

LN Koledy nejsou jinde než mezi Slovany?

Samozřejmě jinde mají spousty krásných vánočních písní. Souvisejí s přírodou, sněhem, Ježíškem, ale nenazývají se koleda.

LN Některé naše koledy se datují až do středověku. Jak se uchovaly?

Vánoce mají pro společnost důležitou funkci, což ani bývalý režim nemohl zrušit. Mají však i nezanedbatelný ekonomický efekt, společnost je potřebuje i proto. A koledy k tomu patří, říká muzikolog Petr Daněk. FOTO MAFRA - JAN ZÁTORSKÝ

Předáváním prostřednictvím kolektivní paměti a pak zápisy. V našich dějinách střední slovanské České země, samozřejmě i Morava a slovensky mluvící část Uher si udržují výjimečnou tradici v tvorbě, prosazování, šíření, množství i kvalitě koled. Prvním významným dokladem je mimořádně zajímavý *Traktát o Štědrém večeru Jana z Holešova*, který vznikl na počátku 15. století.

Pojednává o Štědrém dni, o tom, jak je slaven. Dívá se na něj z pohledu toho, co je příkladné, a z toho, jaký podíl na tom má ďábel. Zmínuje sedm hlavních obřadů Štědrého dne, šestým z nich je právě koledování. Souvisí to také s charakterem a strukturou

společnosti, protože koleda byla vlastně takové milé a hezké žebrání. Už od začátku 15. století je zmiňována jako akt obcházení domů i akt deklamace za odměnu. Lze říci, že koledníci šli na koledu, koledovali a pak dostali koledu, a není to obsahově nesmysl.

LN Byla vždy provázaná s náboženskými motivy?

Vlastně ano, či především. Život středověké společnosti se ubíral v cyklu církevního roku. O koledě víme dlouho, Jan z Holešova navazoval na něco, co už bylo ve středověkých Čechách zavedené. Jistebnický kancionál obsahuje několik koled, které procházejí našimi dějinami dodnes. Všechny

církev mají své speciální kancionály a všechny obsahují i pasáže věnovanou koledám. Také se přes ně prosazoval národní jazyk.

LN Česko je velmi ateistickou zemí, navíc prošlo fází komunismu. Jak to, že koledy přežily?

Vánoce mají pro společnost důležitou funkci. Sdružují rodinu, mají i další společensky nezanedbatelné úlohy, které ani ten socialismus nemohl zrušit. Známe příhody, kdy Antonín Zápotocký prohlásil, že Ježíšek vyrostl a stal se z něj děda Mráz, či další snahy zapomenout na původní či skutečný význam Vánoc. Vzpomínám si z dětství na řadu snah Vánoce odkřesťanšit. Ale nezapomeňme, že

Petr Daněk (62)

- Vystudovaný **muzikolog** je vědeckým pracovníkem Ústavu dějin umění Akademie věd.
- Patří mezi mezinárodně uznávané **odborníky na hudební kulturu raného novověku**, dějiny nototisku a hudbu rudolfínské Prahy.
- Je autorem řady **muzikologických knih, studií a edic**. Působil i jako aktivní interpret a hudební dramaturg.

Vánoce mají i důležitý ekonomický efekt. Společnost je potřebuje i proto. A koledy k tomu patří.

LN Nezabil je ani zákaz veřejného zpívání.

Ono bylo příjemné dělat doma něco, co bylo veřejně zakázáno nebo zpochybněno. Socialismus to řešil i tak, že nabízel vánoční pop, kde nepadlo ani slovo o Ježíškovi. Například vydařená Vánoce, Vánoce přicházejí. Ale tradice koled byla silnější, i díky folkloru.

LN Co byste označil za vůbec nejméně známější českou koledu?

Uvedl bych dvě: *Narodil se Kristus Pán* a *Chťic, aby spal*. *Narodil se Kristus Pán* je píseň, která se poprvé objevuje v Jistebnickém kancionálu kolem roku 1420 až 1430. Jedná se o píseň, která byla všeobecně přijata a po staletí její první čtyři sloky procházejí našimi dějinami. Přežila i ten socialismus. Je totiž krásná, má všechny atributy vánoční písně. Je v ní pokora, naděje, pomalý nářek, který graduje, má refrén. Tak má koleda vypadat.

Moje druhá oblíbená *Chťic, aby spal* je ukolébavkou. Moje babička ji zpívala, aniž by věděla, že ji složil Adam Václav Michna; z kancionálu, který používala v kostele. Píseň odráží vztah k dítěti, což je důležitý atribut Vánoc. Trebaže jsme neznabožský národ, k dítěti máme úctu. Plus má samozřejmě krásný nářek.

LN Projevuje se, že zpívání nahradila reprodukována hudba?

Mizí celkový aktivní hudebnost. V postmoderní době je strašně snadné si pustit kvalitní, hezkou reprodukci. Nesouvisí to jen s Vánocemi. Proměnil se zájem o studium nástrojů a zpěvu na základních uměleckých školách, což vede ke snižování nároků na muzikalitu přijatých dětí. Přesto doufám, že tradice „zusek“ se zachová, protože jinak by to bylo na společnost znát jinde. To už se pak nedá zachránit.

Domácí muzicírování, nutno dodat, umírá už více než sto let. Je to dáno vznikem rádia, gramofonu, televize, dalších technologií. Jsme do určité míry zahlceni hudbou. Domácí vánoční muzicírování už není samozřejmostí, ale stále mám víru, že to lidi potřebují a potřebovat budou.

LN A nejsou zrovna Vánoce jediný čas, kdy lidé víc zpívají?

Asi ano. Dříve se zpívalo při lecjakých svátcích. Samozřejmě u nás existuje i velká tradice tramského a hospodského zpívání, tak kéž i to Bůh zachová ráčí. Je to důležité.

LN Proč se z obchodů i rádií valí kvanta zahraničních vánočních hitů, ale zdejší moc ne?

Doufám, že náš *Narodil se Kristus Pán* přežije. Pokud zůstane zachovaná čeština jako komunikační jazyk našeho relativně malého národa, bude potřeba i těchto českých písniček. Českost není jen v jazyku, je v celém kontextu, v nářku, rytmu, tonalitě, ba i intervalech. Některé zahraniční písničky jsou ale skvělé, například *White Christmas*. Řada z nich se překládá do češtiny, což je také dobře.

LN A co vánoční pop?

Nemám na to vyhraněný názor, neposlouchám ho. Je za tím především marketing, ale dovede to být i nešvar. Vždy se děším, když některý ze zpěváků ohlásí novou vánoční desku. Stejný guláš, trochu jiná aranžmá a tempa, celé jen proto, aby se to na Vánoce prodalo. Nového to nepřináší nic.

LN Britští muzikologové přišli s návrhem na zaručený vánoční hit. G dur, délka písně přesně tři minuty a 57 sekund. Pomůže, pokud v ní znějí zvony. Sedí to?

Mají pravdu. Časový rozměr odpovídá písní, k níž patří refrén, stvrzení předchozího nářku. Čas to bývalo tak, že sloku zpíval sólista a refrén všichni. A zvonečky? V každém případě. Všimněte si, že na vánočních aranžmá se zvonek vždy ozve. Dokonce existuje i repertoár písní, které nejsou vánoční, ale které se povánočněly tím, že tam zní zvoneček. Příkladem je *Ave Maria*. Tyto atributy byly trochu přítomny už ve vánočních písních středověku a raného novověku. V tónině G dur je mnoho vánočních písní různých kultur. Speciálně takzvané in G. To je durová tónina s malou septimou, která v sobě má měkkost a něhu vyhovující Vánocům.

LN Na některých školách v USA platí zákaz zpěvu koled s náboženskou tematikou kvůli politické korektnosti. Hrozí to něco podobného? Co když nám zmizí *Narodil se Kristus Pán*?

To bych šel do ulic a snad se i dal ze zoufalství do politiky. Někonečná potřeba globalizace a zjednodušování vzniká u psychicky nemocných lidí s potřebou manipulovat jinými. Vždyť právě jemná, lokální rozdílnost je něco, co utváří smysl a identitu člověka, umožňuje bohatší život. Pokud by se to popřelo, bylo by to špatně. Nemám velkou důvěru v kulturu Ameriky, je to kultura lančnítu a zjednodušených řešení. To není smyslem mého života. A myslím si, že žádného člověka, jenž žije hudbou.

Poznámku čtěte na straně 10

ARMÁDA

Obrana brzy pošle první splátku za americké vrtulníky

PRAHA Ministerstvo obrany by již příští týden mohlo zaplatit první splátku zhruba 850 milionů korun za americké vojenské vrtulníky, uvedla náměstkyně pro ekonomické řízení Blanka Cupáková. Podle ministra obrany Lubomíra Metnara (za ANO) budou splátky rozloženy až do roku 2024. Smlouvu o nákupu 12 vrtulníků firmy Bell prostřednictvím americké vlády Metnar podepsal v USA ve čtvrtek. Obrana chystá i podpis memoranda s firmou Bell, jež převezme záštitu nad zapojením českého průmyslu do

této zakázky. Za vrtulníky Česko zaplatí 646 milionů dolarů, což je podle aktuálního kurzu 14,74 miliardy korun bez DPH. čtk

MASAKR V NEMOCNICI

Na účtu pro rodiny obětí střelby je přes 1,4 milionu korun

OSTRAVA Na podporu rodin obětí úterní střelby a zraněných v Ostravě už lidé poslali na účet fakultní nemocnice přes 1,4 milionu korun. Dárci nejčastěji posílají sumy do výše 2000 korun. Masakr v čekárně polikliniky nemocnice má celkem sedm obětí. Zdravotnické zařízení zřídilo transparentní bankovní účet číslo 730307610710. čtk

ŠÍŘENÍ POPLAŠNÉ ZPRÁVY

Mrtvých bude třikrát víc, hrozil student

TRINEC Dva případy výhrůžek vůči lidem ve veřejně přístupných objektech prověřují policisté od úterní střelby v nemocnici v Ostravě. Šestačtyřicetiletý muž z Ostravy poslal výhrůžný e-mail zdravotnické společnosti, s jejímiž zaměstnanci měl konflikt. „Při vyšetřování jsme zjistili, že jde o pacienta s duševní poruchou,“ uvedl mluvčí policie René Černohorský. Středoškolač v Trinci pak vyvolal narázkami na tragickou událost obavy mezi studenty, když pronesl: „Však počkejte, v pátek 13. prosince toho bude trojnásobek.“ Druhý den navíc bez omluvy nepřišel do školy, což zvýšilo znepokojení

spolužáků i pedagogů. Případ policie vyšetřuje jako šíření poplašné zprávy. Při úterní střelbě v nemocnici muž usmrtil celkem sedm lidí. čtk

BÝVALÁ MINISTRYNĚ

Ombudsmankou ať je Válková, chce Zeman

PRAHA Prezident Miloš Zeman navrhl sněmovně na post veřejné ochránčyně práv exministrni spravedlnosti a současnou vládní zmocněnkyni pro lidská práva Helenu Válkovou (ANO). Nynější ombudsmance Anně Šabatové končí šestileté funkční období v únoru. Šéfové opozičních stran se s návrhem příliš neztotožňují, mimo jiné poukázali na členství Válkové v KSČ, handicapem je

prý také to, že je politickou osobností. Senát na ombudsmana nominoval Víta Alexandera Schorma, vládního zmocněnce u Evropského soudu pro lidská práva, a advokáta Jana Matyse. čtk

VYŠETŘOVÁNÍ

Vražda v restauraci, podezřelý zadržen

HUMPOLEC V restauraci v Humpolci našli včera ráno zavražděnou ženu, údajně servírku. Později policisté zadrželi podezřelého, českého státního příslušníka, jenž nemá ve městě trvalý pobyt. id

NARKOTIKA ZA MILIARDY

Policie rozbila gang drogových dealerů

PRAHA Policisté navrhli obžalovat 58 lidí, kteří dle nich tvořili organizovanou skupinu obchodníků s kokainem a heroinem. Gang dealerů přepravil drogy v ceně nejméně 2,1 miliardy korun. čtk